

*El problema del
deute públic i
l'enfortiment del
poder reial*

Jaume Palou
Santandreu

Mayurqa
(2000), 26:
195-208

EL PROBLEMA DEL DEUTE PÚBLIC I L'ENFORTIMENT DEL PODER REIAL A LA MALLORCA DEL DARRER TERÇ DEL SEGLE XV: l'ambaixada de Jaume de Montanyans de 1478 a la cort de Joan II

Jaume Palou Santandreu

RESUMEN: El artículo es una aproximación a Jaume de Montanyans [i Morey], uno de los juristas mallorquines de más renombre de finales de la Edad Media. En segundo lugar, se analiza la realización de la embajada de 1478 por parte suya, los objetivos que se pretendían, los resultados obtenidos, así como todo el proceso administrativo existente entorno a los preparativos y del envío de un síndic a la corte del monarca.

ABSTRACT: This article provides an initial description of Jaume de Montanyans [i Morey], one of the most renowned jurists of Majorca in the late middle ages. It then analyses his role as an ambassador in 1478, the objectives of his embassy, the results which were obtained, and the whole administrative process involved in preparing an emissary for a mission to the court of the King.

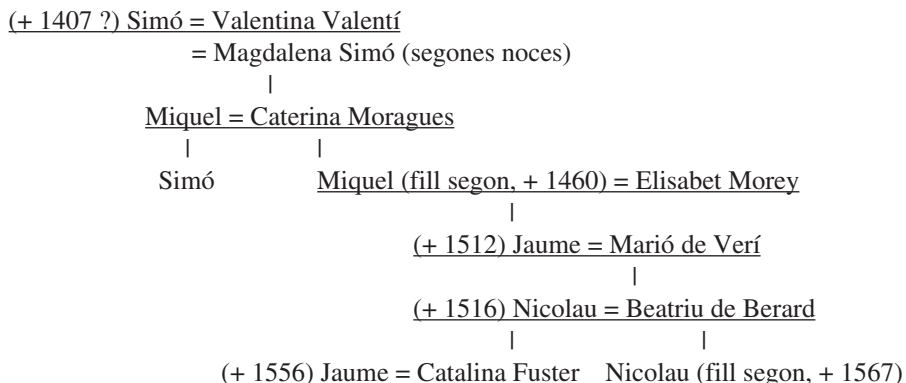
1. INTRODUCCIÓ

L'article presenta una aproximació, primer de Jaume de Montanyans [i Morey], un dels juristes mallorquins de més renom de finals de l'Edat Mitjana. En segon lloc, s'analitza la realització de l'ambaixada de 1478 per part seva, els objectius que es pretenien, els resultats obtinguts, així com tot el procés administratiu existent entorn als preparatius i enviament d'un síndic a la cort del monarca.

Per assolir els objectius s'han emprat diverses fonts. En primer lloc, s'ha realitzat un recull bibliogràfic sobre tota la informació referent a misser Jaume de Montanyans, per després recórrer a la documentació de l'època existent en distintes sèries de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM): Extracció d'oficis (EO), Actes del Gran i General Consell (AGC), Lletres Reials (LR), protocols notariais, i lletres missives dins Arxiu Històric (AH).

2. LA FAMÍLIA I LA VIDA PÚBLICA DE MÍSSER JAUME MONTANYANS [i MOREY]¹ (1465-1512)

Per conèixer els antecedents i lligams de la família Montanyans cal acudir a la genealogia realitzada per J. Cirera.² Segons el seu estudi, es pot veure la línia dels primogènits i els seus lligams matrimonials al llarg de diverses generacions:

Jaume de Montanyans [i Morey] fou ciutadà militar i doctor en drets. Maridà amb Marió de Verí, membre d'una coneguda família de juristes com fou el seu pare Gabriel.

L'activitat política dels Montanyans s'ha de relacionar amb els seus estudis universitaris en ambdós Drets, els quals gaudien de molt de prestigi, tant per les grans despeses que havien de satisfer les famílies com pels coneixements adquirits. En aquest sentit, els missers coneixien les lleis i la burocràcia, la qual cosa permetia desenvolupar una activa vida política i relacionar-se amb els poderosos, com fou el cas de Jaume de Montanyans [i Morey].

Els primogènits d'aquesta família realitzaren els estudis de Dret, continuant així la tradició familiar. Els juristes exercien lliurement l'advocacia, patrocinant les causes dels particulars. El reduït nombre de lletrats convertia aquesta activitat en una font important d'ingressos. Els honoraris eren elevats, generalment; es realitzaven contractes mitjançant els quals l'advocat es comprometia a patrocinar els interessos d'un particular o corporació a canvi d'un salari anual. Però, la principal activitat judicial, la desenvolupaven com a assessors dels magistrats dotats de jurisdicció: assessor del governador, advocat fiscal, els titulars de les cúries de la jurisdicció reial intermèdia (assessor del batlle, assessor del veguer de la Ciutat i assessor del veguer de Fora) eren els més importants.³

L'àmbit d'influència dels juristes no es limitava a l'exercici d'aquells oficis que requerien una formació específica. Els juristes s'integraven en l'estament de ciutadans,

¹ El segon cognom, que serveix per distingir els homònims d'una mateixa família, es presenta entre claudàtors, perquè en aquella època no s'escrivia.

² CIRERA, J. (1993). «Genealogia de la casa de Montanyans a Mallorca», a *Memòria de l'Acadèmia mallorquina d'estudis genealògics*, núm. 5, Palma de Mallorca, pàg. 7-15.

³ PLANAS, A. (1997). «Los juristas mallorquines del siglo XV», a *Memòries de l'Acadèmia d'Estudis Genealògics*, núm. 7, pàgs. 25-26. Aquests tres darrers assessors eren elegits cada any, cobraven un salari ordinari i certes quantitats que percebien de les parts en litigi segons la quantia de la causa. Malgrat que aquesta pràctica estava prohibida, era tolerada pel fet de ser l'únic mitjà perquè el càrrec fos econòmicament rendible. Per tant, les regles sobre les compatibilitats entre aquests oficis eren molt suaus.

excepte que, per dret propi, ascendissin a la condició de donzell o cavaller. En aquest sentit, com a membres d'aquests estaments podien accedir als principals càrrecs representatius del Gran i General Consell.

Un altre aspecte important és l'activa intervenció dels juristes en les ambaixades enviades pel Gran i General Consell. La inexistència d'unes Corts de tot el Regne de Mallorca obligava a recórrer a aquest sistema amb molta freqüència. L'Assemblea, en atenció a la seva superior formació, solia encomanar tan delicada missió als juristes amb més prestigi de l'illa. Per tant, gaudien d'una elevada posició social i econòmica.⁴ En aquest sentit, Jaume de Montanyans [i Morey] va actuar sis vegades com a ambaixador (síndic). Les seves gestions davant el monarca i la Cancelleria reial constituïren, com en altres casos, un important mitjà per a la seva promoció personal.

Com a conseqüència de la seva formació, Jaume de Montanyans fou un home ben actiu dins els afers públics de Mallorca durant més de quaranta anys (1465-1512). En això la seva trajectòria s'assembla al que feren una bona part dels humanistes mallorquins que estudiaren a Itàlia com Ferrando i Teseu Valentí o membres dels Berard. Així, misser Ferrando Valentí va accedir a diversos càrrecs de govern: fou jurat en representació de l'estament ciutadà el 1438, assessor del batlle en cinc ocasions, assessor del veguer de Ciutat quatre vegades i conseller del Gran i General Consell els anys 1467 i 1471.⁵

A partir de 1465, acabats els estudis de Dret, és quan misser Jaume de Montanyans comença a aparèixer en moltes de les llistes d'aspirants per a l'exercici de càrrecs públics. Així, es té constància que entre 1468 i 1478 —amb el règim de sac i sort— els membres de l'estament ciutadà que aconseguiren més càrrecs foren: Guillem Dameto i Jaume de Montanyans en nou ocasions, mentre que misser Nicolau de Berard fou elegit vuit vegades. En aquest sentit, la representativitat dels estaments era equilibrada en el Gran i General Consell, però la participació estamental en el poder no estava igualment repartida. De tal manera que els ciutadans militars i els cavallers ocupaven els de més poder i responsabilitat, en aquest ordre. No és estrany, i doncs, que coincideixin amb els estaments amb major presència dins l'administració pública de Mallorca.⁶

A continuació presentam els oficis públics que ostentà Jaume de Montanyans [i Morey]:⁷

L'any 1465 Jaume fou elegit jutge per formar part de la Taula Numulària.⁸

Fou jurat per l'estament dels ciutadans militars els anys 1466 i 1485.

⁴ PLANAS, A. «Los juristas mallorquines del siglo XV», pàg. 28-29.

⁵ BARCELÓ CRESPI, M.; ENSENYAT, G. (1996). *Ferrando Valentí i la seva família*. Abadia de Montserrat, Barcelona, pàg. 48-49.

⁶ CABELLO, Felicitia (1992). «La participación de los diferentes estamentos en el régimen de sac e sort en la segunda mitad del s. XV» (1469-1478)». BSAL, núm. 48, Palma.

⁷ Quan apareix el càrrec de conseller fa referència que ho foren per l'estament ciutadà. La informació s'ha obtingut dels registres: extraccions d'oficis (EO), lletres reials (LR), actes del Gran i General Consell (AGC) i arxiu històric (AH) existents a l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM). Les referències són les següents: EO 16, f. 3r, 55r, 79r, 83v-84v, 89r, 99v, 113r.; EO 17, f. 154v, 207r, 346r; EO 18, f. 33r, 34v, 51v, 134r, 202r; EO 20, f. 3r, 93v, 113r, 125v, 141v; EO 21, f. 38v, 71r, 101r, 103r, 106v, 110r, 135v, 136r.; EO 23, f. 11r, 13v, 49r, 65r, 111v; EO 24, f. 2v, 17v, 98v, 118r, 131r, 170v; EO 26, f. 40r, 63r, 142r; AGC 10, f. 113r-118r; AGC 11, f. 3v-4r, 127r, 132r-134r; AH 681, f. 20v; LR 74, f. 107r; LR 75, f. 92r.

⁸ PLANAS, A. «Los juristas mallorquines del siglo XV», pàg. 27. Un dels tres jutges de taula havia de ser un jurista, perquè s'encarregava de jutjar els oficials reials quan havia acabat el seu mandat. Aquest home de lleis era escollit cada any pel lloctinent, prèvia consulta dels jurats del Regne.

Exercí el càrrec d'advocat de la Universitat durant 1468, 1479, 1483, 1486, 1496, 1497 i 1512, en què morí.⁹

Va ser síndic pel Gran i General Consell els anys 1470, 1472, 1478, 1481, 1490, 1499.

Fou elegit conseller per l'estament dels ciutadans militars el 1471, 1474, 1479, 1483, 1486, 1492 i 1495.

Exercí el càrrec d'assessor del batlle de Ciutat el 1472, 1480, 1494, 1510. En aquest sentit, també fou lloctinent de l'assessor del governador els anys 1476 i entre 1489-1491.¹⁰ A més, ostentà l'assessoria del veguer de Fora el 1492 i el 1504.

L'any 1481 fou escollit conseller del Consell de la Franquesa. Finalment, entre 1497 i 1498, va ser advocat fiscal del bisbe.

Jaume de Montanyans [i Morey] per l'abril de 1494, quan era advocat i assessor del batlle de Ciutat, participà —com un dels juristes amb més renom— en una assemblea de notables, ja que el greu rebrot de pesta no va permetre que molts de consellers de la Part Forana poguessin assistir-hi.¹¹

L'any següent, Aymerich va patir l'oposició dels mateixos oficials del Regne pel seu autoritarisme i l'incompliment de franqueses. Així, en la seva intrmissió sobre els clavaris, la Universitat ordenà la creació d'una comissió de missers perquè en donàs un dictamen. Entre els membres d'aquesta hi ha de nou Jaume de Montanyans, que es pronuncià en el sentit que Aymerich no era competent. Gaspar Mora, Joanot Gual i Nicolau Montanyans —el seu fill— s'adheriren a la seva resolució.¹²

Alguns anys més tard, concretament el 1533, Bartomeu Far va dir a Nicolau de Montanyans [i de Berard] —el canonge— sobre el seu avi el següent: «El teu avi Jaume fou escollit, perquè la seva eminència en jurisprudència i les seves admirables qualitats de prudència i moderació, serviren primer a Itàlia com a ambaixador, després a Lleida i quatre vegades a Mallorca per a la resolució de problemes legals, semblant més el renaixement de Bartholus i Baldus que un imitador seu.»¹³

3. LA EMBAJADA DE JAUME MONTANYANS DE 1478

Durant la segona meitat del segle XV són molt freqüents les ambaixades mallorquines davant el rei. S'enviaven síndics a la cort per solucionar els afers que preocupaven més les autoritats de l'illa, per tal d'aconseguir les resolucions més favorables per al Regne.

⁹ ARM, Protocol T-497, f. 101v-115v.

¹⁰ PLANAS, A. «Los juristas mallorquines del siglo XV», pàg. 39-40. Des de 1486 Joan Dusai era l'assessor del lloctinent general. El 1489 va haver de partir cap a Sicília i deixà Jaume de Montanyans en el seu lloc fins que tornà a l'agost de 1490.

¹¹ Per això, el governador Aymerich va convocar a l'Almudaina aquesta reunió, on assistiren: el seu assessor, el procurador reial Burguès, Lluís de Soldevila —cònsol de la mar—, els clavaris Pere de Sant Joan i Gabriel Martí, una representació de l'estament noble i una altra de ciutadans i de juristes de més prestigi.

¹² SANTAMARÍA, Á. (1978). «La época de Fernando el Católico y la germanía». Dins MASCARÓ PASARIUS, J. (ed.) *Història de Mallorca*. Vol. 6. Gràfiques Miralles. Palma, pàg. 42-45, 61-67.

¹³ HILLGARTH, J. N. (1991). *Readers and books in Majorca* (vol. I). Ed. du C.N.R.S. París, pàg. 260.

Aquests representants de Mallorca actuaven com a síndics i solien ser doctors en lleis o notaris de reconegut prestigi. Entre ells, cal esmentar Pere Llitrà,¹⁴ Joan Dusai, Gabriel Llaneres, Jaume Ballester, Pere Moranta, Pasqual Fabrer, Mateu Moranta i Jaume de Montanyans.

Joan II, des de començaments del seu regnat —feia més de vint anys—, encara no havia percebut els doblers sobre el dret del coronatge¹⁵ del regne de Mallorca. Les autoritats illenques retardaven el seu pagament per les dificultats econòmiques existents: les repercussions monetàries de l'aixecament forà arran de les duríssimes multes, les conseqüències de la guerra civil catalana i la pèrdua de població per la pesta de 1474-1475, que afectà tant Ciutat com diverses viles.

Davant aquesta difícil conjuntura el Gran i General Consell va decidir, en la primera sessió de 1478, realitzar una ambaixada. Com a síndic fou elegit per àmplia majoria misser Jaume de Montanyans, entre altres candidats.¹⁶

Pocs dies després, ja al mes de febrer, els jurats suplicaven a Joan II que volgués sobreseure tant la petició del coronatge com del maridatge de la seva filla, reina de Nàpols.¹⁷

Paral·lelament s'anaven realitzant els preparatius de l'ambaixada. El Gran i General Consell va elaborar entre l'11 de març i el 23 de maig les instruccions per a misser Montanyans. A més, els jurats encomanaren al síndic altres tasques, que complementaven les establertes per l'assemblea insular. Entre les demandes destaquen:

1. En el terreny de les finances:

Que els censals catalans siguin cobrats a Ciutat i no a Barcelona, com pretenen els creditors del Principat.

Es demana que totes aquelles galeres i fustes armades que no volen pagar els tributs que els pertoquen al port de Ciutat ho facin.

Que els compradors tant dels delmes reials com dels eclesiàstics tributin el que els correspon.¹⁸

Se sol·licitava al rei la confirmació de la sentència promulgada a Mallorca contra mossèn Pere des Catlar i que l'obligui al pagament de totes les despeses per la suplicació feta a la cort.

Aconseguir l'exempció del coronatge i maridatge, al·legant les franqueses i els privilegis del Regne per una banda, i la greu situació que pateix el poble mallorquí.

Facilitar als creditors mallorquins la percepció dels seus censals sobre la Universitat de Menorca, a causa de les dificultats existents per embarcar i per la tardança dels menorquins a l'hora de realitzar els pagaments.

¹⁴ BARCELÓ CRESPI M. «Las embajadas del notario mallorquín Pere Llitrà en la corte de Juan II y Fernando II», separata del *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*.

¹⁵ El coronatge, també anomenat coronació, era una contribució que pagaven els súbdits de la corona catalanoaragonesa amb motiu del coronament del monarca. El seu muntant variava en cada ocasió. Aquesta càrrega fiscal fou imposada per Alfons el Magnànim i perdurà fins al segle XVIII. BARCELÓ CRESPI, M. (1993). «Coronatge i Maridatge (1458-1516)». *Homenatge a Antoni Mut Calafell*, Palma, pàg. 17.

¹⁶ ARM, AGC 11, f. 3v-4 r.

¹⁷ Per seguir la problemàtica del coronatge i del maridatge en aquesta època, vegeu BARCELÓ CRESPI, M. (1993). «Coronatge i Maridatge (1458-1516)...», pàg. 25. El maridatge era el dret que tenia el monarca de la Corona d'Aragó de rebre sobre els seus súbdits certa quantitat de diners destinats al dot d'una filla o d'una germana.

¹⁸ Al Regne hi havia persones que gaudien del privilegi de no haver de contribuir en les esmentades càrregues fiscals. Quan els compradors eren laics sense privilegi havien de pagar.

Davant la demanda de monedes, sobretot d'argent, se suplicaria al rei el seu beneplàcit perquè el Regne pogués encunyar moneda de l'esmentat metall. Per als jurats era l'única solució per aconseguir un reajustament de la llei monetària.¹⁹

2. En l'àmbit jurídic, de respecte de les franqueses i lleis pròpies del Regne, es denuncien una sèrie d'incompliments dels oficials reials:²⁰

Davant la no-realització de la prestació del servei del cavall armat per part d'alguns cavallers, se sol·licitarà a Joan II que els jurats, el lloctinent i el procurador reial, de forma conjunta, encomanin la seva realització a altres homes amb una sèrie de condicions, sent pagats pels cavallers que substitueixin.

Després es demanarà la confirmació del privilegi de forments i vitualles. La petició es fonamenta per la necessitat de comprar grans quantitats de blat de fora a un preu elevat.

El síndic suplicarà al monarca el compliment estricte de tres franqueses relacionades amb el procés judicial. Primer, que tot home pres a Mallorca sigui jutjat en el termini de trenta dies, transcorregut aquest temps si l'acusat no fos jutjat, aquest passaria a tenir la condició de «menlanador».²¹ També se sol·licitava el respecte dels oficials reials del dret que tenien els jurats o un delegat seu per ser presents en el moment de la tortura, atès que sovint es realitzava sense avisar i en hores inapropiades. Es denunciava que els escrivans, capdeguaites i procuradors fiscals —que realitzaven les anotacions dels béns dels inculpats—, no poden prendre cap salari abans de la sentència, la qual cosa es produeix tant a Ciutat com a les viles de la Part Forana.²²

Les demandes exposades, fins aleshores, ens indiquen com l'ordenament jurídic del mateix Regne no era respectat ni pel governador ni per la resta d'oficials reials, la qual cosa posa de manifest el reforçament del poder reial a Mallorca i la «resistència» per part de les institucions illenques, enviant síndics a la Cort. En aquest sentit, observam com en les posteriors ambaixades es repeteixen determinades peticions com per exemple la manca de seguretat jurídica dels mallorquins en els processos judicials. Aquest creixent autoritarisme monàrquic es dona en molts altres llocs d'Europa occidental, per exemple a França, Castella, etc. En canvi, a la Corona d'Aragó, a l'espera de més estudis, una hipòtesi de treball seria que els monarques es mouen entre el major respecte dels furs i franqueses als territoris peninsulars i un creixent poder als territoris illencs: Illes Balears, Sardenya, Sicília, territoris que, si fem memòria, ja no participaren en el Compromís de Casp (1412).

Després que Montanyans rebés totes les instruccions, certament nombroses, s'establí que la comitiva de l'ambaixada estaria formada per: el síndic, dos gentils homes, Antoni Lledó (notari), Francí Milià (escrivent), quatre escuders, tres mossos i un captiu.²³

Paral·lelament, s'observa entre la correspondència tramesa entre els jurats i el monarca la insistència dels primers a no pagar o, en tot cas, a fer-ho en menor quantia i en un termini de temps més ampli. La situació esdevingué tensa quan el monarca envià una

¹⁹ En aquest sentit, s'afirma que l'augment del preu de l'or provocava que el ducat —amb una equivalència entre tretze i catorze croats— es cotitzàs a setze croats. ARM, AGC 11, f. 7v-12r, 17r-19v.

²⁰ ARM, AGC 11, f. 25v-26v.

²¹ Aquesta franquesa fou donada per Alfons V el 5 de gener de 1435. Per aquest motiu, es demanava a Joan II que exigís al lloctinent del Regne el seu respecte i, per tant, alliberàs mossèn Miquel Sureda, cavaller, detingut a la vila de Pollença per una brega.

²² Fins i tot, es posava de manifest que es paguen les execucions i la presó amb béns dels delats, fenomen que ha succeït amb els acusats de Pollença.

²³ ARM, AGC 11, f. 20r-23r.

carta el 5 de març, rebuda a Ciutat el 21 del mateix mes, on manifestà que manllevaria 750 florins d'or a Bernat Jaume a càrrec dels jurats sobre el pagament del dret de coronació a Gabriel Vidal. A més, Joan II amenaçava que, si el Regne dilatava més la seva contribució, expropiaria els béns dels jurats en compensació pel coronatge i maridatge mitjançant el lloctinent del procurador reial.²⁴ Per això la juraria envià una missiva suplicant que no mani l'execució sobre els seus patrimonis, perquè ells només compleixen les disposicions aprovades pel Gran i General Consell, sense poder fer gaire cosa perquè el rei percebés ambdós drets.²⁵

Comença així una pugna entre els jurats i la monarquia manifestada en les missives. En aquest sentit, el monarca informava a mitjans de maig des de Barcelona als representants del Regne que no calia enviar cap síndic i que pagassin, amenaçant de nou sobre l'execució dels béns propis dels jurats. No obstant això, a l'illa finalitzaven els preparatius per a la sortida de l'ambaixada cap a la capital del Principat.

A finals del mes de maig, els jurats pregaven al rei que escoltàs Jaume de Montanyans [i Morey], en qualitat d'ambaixador del Gran i General Consell, per tractar els afers relacionats amb el Regne. La missiva seria entregada pel síndic a Joan II quan arribàs a la cort com a acreditació,²⁶ procediment habitual en qualsevol ambaixada. En aquest sentit, també era costum que els jurats escrivissin una sèrie de cartes a distints membres influents del palau reial perquè recomanin misser Montanyans al monarca. Així, es constata correspondència enviada a: Joan Pagès, doctor en lleis, conseller i vicecanceller del rei; mossèn Francesc Burguès, procurador reial i conseller, que realitzava una estada a la cort; mossèn Joan de Coloma, conseller i secretari.²⁷

El 2 de juny Jaume de Montanyans escriu als jurats que ha arribat a Barcelona. Afirma que totes les viles i ciutats del Principat han pagat el coronatge i maridatge, excepte la ciutat de Barcelona i l'estament dels barons de Catalunya per especial privilegi del monarca. El síndic també comenta l'existència d'una divisió entre els creditors catalans, perquè alguns estan disposats a rebre les seves pensions a Mallorca. Finalment, Montanyans demana als jurats que li enviïn una sèrie de documents importantíssims per assolir els objectius proposats, que hauria de tenir amb ell. Els jurats li contestaren que sol·licitàs la documentació a mossèn Francesc Burguès.²⁸ Les escriptures fan referència a:

La nòmina dels censals que han volgut rebre a Mallorca.

El privilegi obtingut per mossèn Bernat de Pachs.

Una provisió dels contractes de vendes realitzats pel president i procurador reial de Mallorca dels censals, que foren «dels homens de Barchinona».

La franquesa per la qual el rei no pugui fer gràcia dels cavalls armats.²⁹

A mitjan mes, Montanyans informava els jurats que ja havia tingut audiència amb Joan II de tot el que li havia manat el Gran i General Consell:

²⁴ ARM, AH 681, f. 11r.

²⁵ ARM, AH 681, f. 12r-12v.

²⁶ ARM, AH 681, f. 18v-19r.

²⁷ ARM, AH 681, f. 19r-19v, 20v.

²⁸ ARM, AH 681, f. 21v-22v.

ARM, AH 681, f. 20v-21r.

²⁹ ARM, AH 681, f. 22v-24v.

Sobre el coronatge i maridatge, no n'havia aconseguit l'exempció com sí que l'obtingueren les ciutats de Barcelona, València i Saragossa, la qual cosa ens manifesta la distinta política fiscal per part del monarca entre les capitals de les diferents entitats polítiques peninsulars, per una banda, i del regne de Mallorca per una altra. A més, Joan II es manté ferm en els 9.000 florins que demana.

Respecte al procés de mossèn Pere des Catlar, l'ambaixador demana la documentació judicial emesa durant el procés.

Sobre els censals, el síndic afirma que, abans d'arribar, els creditors catalans havien aconseguit una provisió de la majestat, segons la qual, els pagaments es realitzarien a Barcelona. Per això, Montanyans informa que ha suplicat al monarca una altra disposició per sobreseure l'execució de l'anterior. Per tant, demana a la Universitat fermesa per pagar com fan altres Universitats del Principat. Després continua dient que s'ha reunit amb dos canonges: mossèn Sors i mossèn Torres, així com amb dos seculars: mossèn Galcerà Dusai i mossèn Lobet i l'advocat seu misser Coll, tots ells procuradors dels censalistas. Així, anaren a veure'l a la posada per parlar sobre els censals. Després de quatre hores, Jaume afirma haver debilitat els seus fonaments momentàniament. Finalment, el síndic manifesta haver entregat els presents als monarques, a mossèn Coloma i a la resta de membres destacats de la cort.

La missiva acaba amb la insistència de Montanyans que encara no té els documents sol·licitats, ja que no estan en mans de mossèn Francesc Burguès,³⁰ fet que posa de manifest la inoperativitat de l'aparell burocràtic de les institucions illenques i dificulta assolir els objectius del síndic. Aquest fenomen es repetirà en posteriors ocasions.³¹ El Gran i General Consell a finals de mes enviava Joan Porquers, notari, amb les escriptures demanades.³²

Pocs dies després Joan II comunica als jurats no poder acceptar la petició de suprimir la recaptació pels drets de coronatge i maridatge, amb l'informe realitzat per Joan Pagès, vicecanceller i conseller reial, sobre les franquesses portades per l'ambaixador. Endemés, el monarca afirma que a l'arxiu dels racionals hi ha documentació que constata que el Regne està acostumat a pagar en els esmentats tributs i ha contribuït, en anteriors ocasions, amb quantitats més elevades.³³ Tot i això, la insistència i els parlaments de misser Montanyans donaren fruit i a finals de juny escrivia a la juraria per informar d'haver aconseguit de Joan II una rebaixa de 3.000 florins d'or respecte als 9.000, establint-se que es pagarien la meitat de «continent» i la resta d'aquí a tres mesos.³⁴

Els doblers per pagar el coronatge provenien, generalment, de l'establiment d'un tribut de caire extraordinari: el tall. El problema era que sovint no s'havia acabat de cobrar un tall quan ja se n'imposava un altre. Al Gran i General Consell no li quedà altra sortida

³⁰ D'aquesta manera, el 10 d'agost els jurats demanen a l'ambaixador que els envii la provisió per la qual els moneders i els francs contribueixin en els talls existents. A més, respecte a la causa de mossèn Catlar, li comuniquen que han cercat i trobat part de les escriptures que demanava per aquest procés. De nou, es manifesta com l'aparell burocràtic de les institucions illenques no funcionava com calia. ARM, AH 681, f. 32v-33r.

³¹ ARM, AH 681, f. 30v-31r.

³² ARM, AH 681, f. 28r-30v.

³³ ARM, AGC 11, f. 34.

³⁴ Finalment, els jurats afegien que en cas que Menorca i Eivissa ja haguessin contribuït, la quantitat entregada fos deduïda del conjunt.

que imposar-ne un de nou per entregar els primers 3.000 florins d'or.³⁵ En aquest sentit, el Consell suplicava al monarca que, en el conjunt dels 6.000 florins, hi fossin compreses les quantitats corresponents a Menorca i a Eivissa.³⁶ També li pregaven que manàs a tota persona laica amb immunitat que hi contribuís i una pròrroga del termini de la quantitat restant a pagar per no pressionar tant el poble.

El mes de setembre fou fonamental per als objectius de l'ambaixada. Els jurats tornen a enviar una missiva al monarca, perquè els 3.000 florins que s'havien d'entregar només es podien obtenir mitjançant un altre tall i ja n'hi havia dos. Per això, li pregaven que prorrogàs el pagament a la propera Pasqua. Aquest mateix dia, s'escrivia a Montanyans en el mateix sentit: aconseguir de Joan II un ajornament. A més, la juraria demanava al síndic que trametés «la letra obtinguda del Senyor Rei que los franchs e moneders paguen en los dits maridatge e coronació»,³⁷ la qual cosa posa de manifest que, transcorregut més d'un mes, l'ambaixador o no tenia aquesta llista o encara no l'havia enviada, dificultant poder començar la recaptació d'un tercer tall.

D'altra banda, Montanyans lamenta que els jurats no l'aconsellassin sobre el que havia de fer respecte al recurs interposat vers els censalistas, majoritàriament barcelonins. Mentrestant, aquests s'han reunit, i quan semblava que arribarien a un acord, Llobet el vell i en Galceran Carbó i uns pocs més s'oposaren a percebre els censals a ciutat de Mallorca, trencant-se les negociacions. A més, el síndic opina que poca cosa es podia fer sense el recolzament del monarca, que ja havia atorgat la realització dels pagaments a Barcelona. Per tant, Jaume de Montanyans sol·licita que pugui tornar a l'illa, perquè la seva presència ja no és necessària i es poden evitar majors despeses a la Universitat.³⁸ Afirma que l'estada d'un «causídic» és suficient i, en cas d'haver de menester ajuda, pot recórrer als advocats que li recomani.

Però tant els jurats com el Gran i General Consell desitjaven obtenir millors resultats, com obtenir una favorable resolució sobre la problemàtica dels censals de la manera més beneficiosa per al Regne. També li demanaven que el rei confirmàs les franqueses. Per això i per prorrogar el pagament dels 3.000 florins del coronatge i maridatge comunicaren al síndic que perllongàs la seva estada. A més, la documentació sol·licitada del procés judicial sobre mossèn Pere des Catlar hi anava de camí amb el vaixell del seu nebot mossèn Morey. Finalment, els jurats insisteixen, una altra vegada, a rebre la llista dels exempts, que hauran de contribuir en el tall pel coronatge i maridatge.³⁹

El 5 d'octubre, misser Montanyans informa que la suplicació de mossèn Pere des Catlar ha estat denegada definitivament, però que no ha pogut tenir del monarca cap ajornament en l'entrega dels drets sobre el coronatge i maridatge. No és estrany, doncs, que Joan II amenaci d'expropiar els propis béns si no paguen aviat⁴⁰ al lloctinent del procurador reial, mossèn Gregori Burguès.⁴¹ Alhora el rei comunicava al síndic que les

³⁵ ARM, AH 681, f. 36r.

³⁶ ARM, AH 681, f. 36r-37v.

³⁷ ARM, AH 681, f. 37v-39r.

³⁸ ARM, AH 681, f. 42v.

³⁹ ARM, AH 681, f. 43r.

⁴⁰ ARM, AH 681, f. 43r-44v.

⁴¹ ARM, AGC 11, f. 49r. El tall es recaptaria la meitat en deu dies i la resta durant el present mes. Sobre la problemàtica d'aquesta càrrega fiscal, vegeu BARCELÓ CRESPI, M. (1991). «Més sobre l'impost del tall (1450-1521)». *Randa*, 29, Barcelona.

seves necessitats eren més urgents que la del Regne i, per tant, havien de contribuir immediatament.⁴² Es manifesta així el creixent autoritarisme reial, que augmentarà amb el seu fill Ferran.

Davant la fermesa del monarca per rebre els 3.000 florins d'or, d'aquesta manera, el Gran i General Consell en sessió de dia 4 de novembre decidí imposar un altre tall, establint-se la contribució de dues terceres parts (2.000 florins) per a Ciutat i una tercera part per a la Part Forana (1.000).⁴³ Però la situació es complicà a mitjan mes quan Joan II i Joan de Sant Jordi, secretari seu, amenaçaren de nou els jurats que, si no pagaven immediatament, es realitzaria l'execució i una multa de dos mil florins,⁴⁴ fet que exemplifica una altra vegada la feblesa institucional del regne de Mallorca. En aquest sentit seria interessant estudiar si la política dels monarques a la resta d'illes de l'Arxipèlag (Menorca i Pitiuses) i del Mediterrani (Sardenya i Sicília) és o no consemblant.

Les negociacions amb els creditors estaven trencades.⁴⁵ Però, amb l'ajuda de misser Joan Dusai, Montanyans i ell concertaren una altra entrevista amb els advocats i procuradors dels censalistes per arribar a un acord. Per tal motiu, foren convocats tots els creditors i, quan tot feia preveure un acord, en Galcerà Carbó, en Ballester i en Colomines el geperut protestaren per evitar que se signassin els capítols i, sent una minoria, aconseguiren que no s'arribàs a cap pacte, perquè deien que la signatura no seria respectada pels successors dels actuals jurats, tot i que el síndic afirmàs que es compliria. Montanyans continuà explicant que al dia següent els mallorquins foren expulsats de les esglésies, per la qual cosa va pregar al monarca el restabliment de l'ordre.⁴⁶ Per tant, la situació havia arribat a un important grau de crispació.

D'altra banda, els jurats demanaren a Jaume de Montanyans que suplicàs el rei perquè revocàs els edictes establerts que ataquen les franqueses, les quals han estat jurades per ell mateix. Així, Joan II, a més de revocar el privilegi de la presència del Consell de Prohòmens durant les tortures, permetia la pena corporal i la confiscació de béns, la qual cosa va en contra no tan sols de les lleis pròpies del Regne, sinó també dels Usatges de Catalunya, lleis que regulen el procés judicial.⁴⁷

Davant la negativa de Joan II de revocar els anteriors edictes, el Gran i General Consell comunica al síndic que realitzarà una solemne ambaixada amb representats dels distints estaments i que, per tant, pot tornar a Mallorca. El 30 de novembre el rei Joan II signà una credencial en nom de misser Jaume de Montanyans per donar fe als jurats i el General Consell del treball realitzat, document emprat en finalitzar les ambaixades.

El 8 de gener de 1479, després de l'elecció dels nous càrrecs, Montanyans va explicar als jurats i membres del Gran i General Consell el treball realitzat a Barcelona. Va parlar durant més de tres hores, narrant el desenvolupament de les diferents instruccions,

⁴² ARM, AH 681, f. 46v-47r.

⁴³ ARM, AH 681, f. 40r-40v.

⁴⁴ ARM, AH 681, f. 47v-48r.

⁴⁵ ARM, AH 681, f. 40v-4r; f. 45r-46r. Així, es realitza la tortura i confiscació de béns, quan només es permetia en cas de crim de lesa majestat. Per treure les armes contra algú la pena era de 60 sous i, ara, és d'exili.

⁴⁶ ARM, AGC 11, f.59r-63r.

⁴⁷ Un altre problema que haurà de solucionar l'ambaixador és solucionar el tema del coronatge dels monarques (del restant de Joan II i el del mateix Ferran II). D'aquesta manera, el 29 de gener de 1481 els jurats li comuniquen que pregui al rei perquè accepti 4.000 florins d'or per les coronacions. La missiva continua dient que, si no hi accedia, el monarca hauria d'esperar com ha succeït a Aragó.

que no es conserva a la documentació consultada.⁴⁸ No obstant això, segons els manaments fets a l'ambaixada següent, es poden saber els objectius no assolits:

Respecte al coronatge i maridatge, l'ambaixador afirmà que fou impossible aconseguir més del rei, havent-hi mil lliures encara pendents per pagar després de la mort de Joan II.⁴⁹ Sobre la causa de mossèn Pere Abrí des Catlar, senyor de la borsa de l'or, Joan II confirmà la sentència realitzada a Mallorca pel lloctinent general i el seu assessor misser Joan Dusai, comissaris de la majestat, segons la qual, la Universitat havia de rebre unes 2.800 lliures. La problemàtica dels censos catalans fou el tema principal del seu discurs per la seva importància. Montanyans afirmà que l'afer restava obert, tot i les seves reunions amb els censalistes i la gran tasca feta pel procurador reial, mossèn Francesc Burguès, per convèncer el monarca. Un altre tema cabdal era l'incompliment de les franqueses i els privilegis del Regne. El síndic va aconseguir-ne la confirmació d'algunes per part del rei, però no de totes, les quals es poden veure als documents portats pel síndic. Per tant, aquesta qüestió, com la dels censos catalans, formarà part de l'ambaixada següent, iniciada per Pere Moranta el 1480 i continuada l'any següent per Jaume de Montanyans.⁵⁰ A més, es denunciava la inoperativitat del Consell de Franquesa.⁵¹ Al final, com ha posat de manifest Ricard Urgell, Ferran II dictaminà que els creditors del Principat percebrien els censals a Barcelona.⁵²

4. CONSIDERACIONS FINALS

Moltes de les qüestions que no se solucionaren en l'ambaixada de 1478, tres anys més tard encaren estaven pendents, sobretot en dos àmbits fonamentals per al govern de tot país: el fiscal, amb els creditors catalans, i el jurídic, amb l'incompliment de les franqueses; la qual cosa complicava encara més la greu situació del Regne.

A més, s'observa que tant les ambaixades de Pere Llitrà com la de Jaume de Montanyans poques millores aportaren, però clar, què més podia fer una terra sense unes corts pròpies com les dels territoris peninsulars de la Corona d'Aragó dins un context de creixent autoritarisme monàrquic en tot Europa occidental. En aquest sentit, durant la segona meitat del segle XV, les Illes Balears dins el conjunt de la confederació

⁴⁸ En aquest sentit, el 1481, misser Montanyans encara havia de sol·licitar del rei Ferran la confirmació del privilegi de virtualles, el compliment de la legislació sobre les tortures, havent de ser-hi presents els jurats i, que tot judici s'ha de realitzar amb el Consell de Prohoms, quan el president del Tribunal i el governador no ho permeten, al·legant una pretesa carta de Pere el Cerimoniós.

⁴⁹ Institució creada pel rei Martí entre 1404 i 1406 a petició del Gran i General Consell per vigilar el compliment de les franqueses del Regne de Mallorca per part de les autoritats, sobretot dels oficials reials. El doctor Roman Piña constata que aquesta institució es mostrà ineficaç, atesa l'elecció dels seus membres per part del monarca. PIÑA, R. (1983). «El Consell de Franquesa». *Cuadernos de la Facultad de Derecho*, num. 6. UIB. Palma, pàg. 71-95.

⁵⁰ URGELL, R. (1992). «El deute públic exterior del regne de Mallorca. Els primers anys de Ferran el Catòlic (1779-1484)», a *Les Illes Balears i Amèrica*. Institut d'Estudis Balearics, Palma, pàg. 91. El dia 1 de març de 1481 el rei va dictar sentència definitiva en aquest procés, condemnant la Universitat del Regne de Mallorca a «*solvere in civitate Barchinone dictos creditoribus censualistis dictas pensiones censualium, tam debitas quam de cetero debendas*».

⁵¹ A Mallorca el Gran i General Consell elaborava i proposava les lleis al monarca mitjançant l'enviament de síndics a la cort. PIÑA, R. (1977). *El Gran i General Consell*, Palma, pàg. 111.

catalanoaragonesa tenien una importància menor, tant en l'aspecte econòmic com en el demogràfic, per la crisi existent, fets que agreujaven la seva feble situació política. Per això seria interessant analitzar, com hem dit abans, quina era la situació de la resta d'illes de la Corona a finals del regnat de Joan II, com actuen en aquests territoris els representants del poder reial i si les seves actuacions variaven molt.⁵³

Pel que fa a les ambaixades en si mateixes, tant Pere Llitrà com Jaume de Montanyans eren juristes de reconegut prestigi, però això no fou suficient per fer complir totes les lleis pròpies del Regne, millorar la qüestió dels censals o solucionar satisfactòriament la problemàtica del coronatge i maridatge, perquè:

Ja es partia d'un dèficit institucional propi.

L'aparell burocràtic de les institucions pròpies de Mallorca no estava ben organitzat, sent freqüent la descoordinació entre els jurats i el síndic, mesura fonamental per agilitzar i tenir la iniciativa en qualsevol negociació.